

Dorota Chudyk
Uniwersytet Rzeszowski

WYRAŻENIA KOMPARATYWNE W FUNKCJI INTENSYFIKATORÓW
PRZESTRZENNEJ CECHY PARAMETRYCZNEJ
(NA MATERIALE JĘZYKÓW ROSYJSKIEGO I POLSKIEGO)

Przedmiotem artykułu są intensyfikujące wyrażenia porównawcze, w których podstawą porównania są przestrzenne przymiotniki parametryczne odnoszące się do ludzi oraz części ludzkiego ciała.

Gradacja jest kategorią semantyczną, u której podstaw leży myślowa operacja porównywania. Przejawia się w niej możliwość wyrażania stopnia cechy względem pewnej normy (np.: przymiotnik „duży” nazywa rozmiar, przewyższający normę wielkości obiektów danej klasy, „duża szklanka” — to szklanka, której wielkość jest większa od przeciętnej normy rozmiaru typowego dla szklanek). Pojęcie ‘norma’ zawiera się w znaczeniu przymiotników i przysłówków jakościowych i stanowi warunek poddawania się tych klas wyrazów gradacji¹.

Gradacja może być wyrażana relacyjnie (poprzez wzajemny stosunek przedmiotów względem jakiejś cechy) i bezwzględnie (bez porównywania obiektów). Porównywaniu relacyjnemu służy gramatyczna kategoria stopnia.

Wykładniki porównywania bezwzględnego są w obydwu konfrontowanych językach bardzo różnorodne. Należą do nich:

1) formanty słowotwórcze (prefiksy: *przy-*, *arcy-*, *prze-*, *ponad-*; *про-*, *архи*, *сверх-* i sufiksy: *-aw-*, *-eck-*, *-enieck-*, *-usi-*, *-utecz-*; *-еньк-*, *-оньк-*, *онечк-*, *-к-*, *-охоньк-*, *-отеньк-*), np.: „**prz**ymały”, „**arc**ypiękny”, „**prze**dobry”, „**ponad**czasowo”, „**głuchaw**y”, „**maleńki**”, „**maluteńki**”, „**malusienieńki**”, „**bielusi**”, „**bieluteczki**”; „**пре**мудрый”, „**архи**глупый”, „**сверх**крупно”, „**маловатый**”, „**молоденький**”, „**плохонький**” itp.;

2) występujące tylko w języku rosyjskim zleksykalizowane zdwojenie przysłówków, np.: „**стро**го-на**стро**го”, „**кре**пко-на**кре**пко”, „**еле**-**еле**”, „**чуть**-**чуть**”, „**зна**комо-**презна**комо” itp.;

¹ И. Бурханов: *Учебный словарь системы понятий лингвистической семантики*. Рzeszów 1995, s. 42.

3) konstrukcje składniowe, np.: „śmiać się do łez”, „przemoknąć do nitki”, „zapomnieć na śmierć”; „устать до полусмерти”, „нужно до зарезу”, „красив на удивление” itp.;

4) przysłowki miary i stopnia, np.: „bardzo wysoki”, „niezwykle interesujący”, „niewiarygodnie piękny”, „prawie pusty”, „очень большой”, „неимоверно красивый”, „совсем глухой” itp.;

5) wyrażenia porównawcze typu: „chudy jak szczapa”, „głuchy jak pień”, „błady jak papier”; „трусливый как заяц”, „упрямый как осёл” itp.

Przedmiot niniejszych rozważań stanowią rosyjskie i polskie utrwalone wyrażenia porównawcze. Jak w przypadku wszystkich frazemów², wśród których wyrażenia porównawcze stanowią grupę szczególną, ich sens mieści się w zakresie znaczeniowym wyrazu dominującego semantycznie. Członem dominującym jest w nich wyraz porównywany. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że porównania takiego typu pełnią przede wszystkim funkcję intensyfikatorów tego, co powiedziano w pierwszym członie³. Pełnią więc funkcję podobną do tej, jaką wypełniają przysłowki gradualne, zwłaszcza przysłowki wysokiego i pełnego stopnia. Znajduje to wyraz w niektórych definicjach słownikowych, w których w zależności od kontekstu używany jest taki lub inny przysłówek intensyfikujący, np.: „dumny jak paw” ‘bardzo dumny’, „upaja coś jak wino” ‘silnie upaja’, „punktualny jak szwajcarski zegarek” ‘niezwykle punktualny’; „похож как две капли воды” ‘совершенно, очень, сильно похож’, „седой (белый) как лунь” ‘совсем (совершенно) седой, белый’, „белый (бледный) как полотно” ‘очень белый, бледный’, „нужен как собаке пятая нога” ‘решительно не нужен’ i inne⁴. Na podstawie materiału faktograficznego można stwierdzić, że intensyfikujące wyrażenia porównawcze występują właściwie przy nazwach tych samych cech, co przysłowki gradualne. Warunkiem wystąpienia tak jednych, jak i drugich jest zdolność danej cechy do poddania się gradacji, czyli jej przybywania lub ubywania w stosunku do pewnej normy⁵.

² Inaczej połączenie frazeologiczne — utrwalone połączenie wyrazów, których sens mieści się w zakresie znaczeniowym wyrazu dominującego semantycznie, jakkolwiek całe połączenie jest nieregularne znaczeniowo. Por. A. Lewicki, M. Pajdzińska: *Frazeologia*. W: *Współczesny język polski*. Red. J. Bartmiński. Lublin 2001, s. 319.

³ A. Lewicki, M. Pajdzińska: *Frazeologia...*; M. Ва́нко: *Słownik porównań*. Warszawa 2004, s. 11; В. С. Неверова: *Функционирование компаративных структур в интенсифицированном высказывании (на материале французского языка)*. W: *Функционально-грамматические исследования романских языков*. Санкт-Петербург 2001, s. 224.

⁴ M. Ва́нко: *Słownik porównań...*; *Wielki słownik frazeologiczny polsko-rosyjski, rosyjsko-polski*. Red. J. Lukszyn. Warszawa 1998, s. 726; *Фраzeологический словарь русского языка*. Red. А. И. Молотков. Москва 1986, s. 234; *Словарь фразеологических синонимов русского языка*. Red. В. П. Жуков. Москва 1987, s. 185.

⁵ О. П. Разумова: *Градуальность признака и оценка в образных сравнениях*. Минск 1997, с. 2 [автореферат].

Materiał do niniejszych badań dostarczyły rosyjskie i polskie słowniki frazeologiczne⁶ oraz słowniki porównań⁷.

W strukturze każdego pełnego wyrażenia porównawczego wyróżnia się trzy podstawowe elementy:

- 1) obiekt, który podlega porównywaniu;
- 2) obiekt, do którego ten pierwszy jest porównywany;
- 3) podstawa porównania, czyli wspólna cecha porównywanych obiektów⁸.

W literaturze przedmiotu obiekt, który podlega porównywaniu, często nazywany jest subjektem porównania, termin obiekt zaś odnosi się do komponentu, z którym subiekt jest porównywany. Ze względu na przejrzystość opisu w dalszej części naszych rozważań posługiwać się będziemy tą właśnie terminologią⁹.

Cechą charakterystyczną porównań obrazowych jest to, że subiekt i obiekt porównania należą do różnych klas przedmiotów.

Celem naszych rozważań jest:

- 1) określenie, które przymiotniki parametryczne przestrzenne mogą być podstawą porównania w omawianych wyrażeniach (przy założeniu, że subiektem są nazwy ludzi oraz części ludzkiego ciała);
- 2) ustalenie, co może być subiektem porównania przy poszczególnych przymiotnikach parametrycznych przestrzennych;
- 3) ustalenie klas obiektów porównania, które pojawiają się w utrwalonych wyrażeniach porównawczych omawianego typu.

Utrwalone obrazowe wyrażenia porównawcze mogą być dwójakiego typu¹⁰:

- 1) pełne — w których wszystkie elementy wyrażone są eksplicitnie, np.:

А в кого я такой уродился, верзила с **большим носом, как руль?** Меня по-уличному так и зовут — Руль! (Е. И. Шатъко: *Одно лето*, СУСРЯ 561). Наконец прибежала **Дарья Огородничиха, толстая, словно бочка** (С. А. Крутилин: *Липяги*, СУСРЯ 68). Dusza zespołu jest **chudy jak tyka**, przekomicznie i nieco archaicznie ubrany (zamiłowanie do błyskotliwych tkanin godne divy nocnego kabaretu) **Mick Jagger** (P 1998/33/

⁶ *Фразеологический словарь русского языка*. Red. А. И. Молотков. Москва 1986; *Словарь фразеологических синонимов русского языка*. Red. В. П. Жуков. Москва 1987; S. B a b a, J. L i b e r e k: *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*. Warszawa 2002; *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*. Red. S. D u b i s z, E. S o b o l. Warszawa 2005; *Wielki słownik frazeologiczny polsko-rosyjski, rosyjsko-polski*. Red. J. L u k s z y n. Warszawa 1998.

⁷ В. М. О г о л ь ц е в: *Словарь устойчивых сравнений русского языка*. Москва 2001; М. В а њ к о: *Словник порównań*. Warszawa 2004.

⁸ Н. Н. Л е д о в с к а я: *Категория оценки и степени качества имен прилагательных*. W: *Сборник научных трудов*. Серия «Гуманитарные науки». Вып. 10. Ставрополь 2003 <<http://www.nestu.ru>>.

⁹ В. С. Н е в е р о в а: *Функционирование компаративных...*, с. 224; О. П. Р а з у м о в а: *Градуальность признака...*, с. 1.

¹⁰ О. П. Р а з у м о в а: *Градуальность признака...*

41). Ty konusie — wyrzucił dryblas zamierzając się na krasnoluda **wielką jak bochen chleba łapą** (A. Sapkowski: *Cholerny świat* <<http://sapkowski.pl>>).

W podanych przykładach eksplicytnie wyrażone są wszystkie człony porównania: subiektami są kobieta (Дарья Огородничиха), mężczyzna (Mick Jagger) oraz części ludzkiego ciała: nos i dłoń. Obiektami porównania we wszystkich tych przypadkach są przedmioty nieożywione: „руль”, „бочка”, „тыка” oraz „bochen chleba”. Podstawą porównania są cechy parametryczne wyrażone przez przymiotniki: „большой”, „толстый”, „chudy”, „wielki”.

2) niepełne, w których w wyniku elipsy pominięta jest podstawa porównania, np.:

И костляв же стал, Прокопич. Высушил тебя мартен. — А я всю жизнь, как **вобла**.
Медведь и тот не ест. Говорит, размачивать надо (А. Д. Блинов: *Плавка*, СУСРЯ 96).
Chcę się na gwałt oświecić — czytam „Rzeczpospolitą”, czytam „Kuźnicę”, czytam Żółkiewskiego, czytam Brandysa. I nic — **jak tabaka w rogu!** (S. Kisielewski: *Lata 26*, SFJP 835).

W tym artykule rozpatrywać będziemy tylko pełne konstrukcje porównawcze ze wszystkimi eksplicytnie wyrażonymi członami. W dalszej części omówimy poszczególne komponenty takich porównań.

ПОДСТАВА ПОРÓВНАНІА

W niniejszym tekście rozpatrujemy tylko takie utrwalone wyrażenia porównawcze, w których podstawą porównania jest wyrażona przymiotnikiem parametryczna cecha przestrzenna. Cechy parametryczne są zawsze związane ze skalą. Tworzą pary antonimiczne, każdy człon pary nazywa przeciwległe bieguny skali. Między biegunami cechy możliwy jest środkowy człon, a bieguny są równo od niego oddalone, a więc są symetryczne¹¹.

Parametry przestrzenne to grupa leksemów parametrycznych, które we wspólnej podstawie zawsze zawierają co najmniej jeden z możliwych wymiarów przestrzennych: pionowy, poziomy 1 i poziomy 2, chociaż językowe formy wyrażania tych wymiarów mogą być różne, na przykład: wielkość (большой–малый, duży–mały), wzrost, wysokość (высокий–низкий, wysoki–niski), długość (длинный–короткий, długi–krótki), szerokość (широкий–узкий, szeroki–wąski), grubość (толстый–тонкий, gruby–cienki), głębokość (глубокий–мелкий, głęboki–płytki), odległość (далёкий–близкий, daleki–bliski). Ze względu na założenie, że subiektami porównania są tylko nazwy ludzi oraz części ciała, to w pod-

¹¹ Ю. Д. Апресян: *Лексическая семантика. Синонимические средства языка*. Москва 1974, с. 295.

stawie porównania może się znaleźć tylko pierwszych pięć, czyli wielkość, wzrost, długość, szerokość i grubość.

1. Wielkość: wysoki biegun na skali tej cechy wyrażany jest w analizowanych wyrażeniach porównawczych przez przymiotniki „здоровенный”, „огромный”, „огромнейший”, „duży”, „wielki”, „огромный” (w stosunku do ludzi) oraz „большой”, „крупный”, „громадный”, „огромный” (w stosunku do części ciała: oczu, zębów, głowy, dłoni, nosa, uszu), natomiast niski zarówno przy nazwach ludzi jak i części ciała przez przymiotniki „маленький”, „малюсенький”, „mały” i „malutki”.

2. Wzrost: cecha ta odnosi się wyłącznie do ludzi, a wyrażeniach porównawczych występują tylko przymiotniki ze znaczeniem wysokiego bieguna na skali tej cechy: „высокий”, „длинный” (w tym znaczeniu używany wtórnie) i polski „wysoki”.

3. Długość: przymiotniki ze znaczeniem wysokiego bieguna tej cechy „длинный”, „длиннющий”, „długi” odnoszą się do takich części ciała jak ręce, nogi, szyja, nos i uszy, natomiast występujący w nielicznych wyrażeniach przymiotnik ze znaczeniem niskiego bieguna „маленький” odnosi się tylko do kończyn i palców.

4. Szerokość: przymiotniki ze znaczeniem wysokiego bieguna tej cechy „широкий”, „широченный”, „szeroki” odnoszą się do takich części ciała jak broda, twarz i dłonie, natomiast przymiotniki ze znaczeniem niskiego bieguna „узкий”, „узенький”, „wąski” i „wąziutki” do oczu.

5. Grubość: przymiotniki z tym znaczeniem stanowią grupę najliczniejszą i najbardziej różnorodną. Wysoki biegun tej cechy odnoszącej się do ludzi nazywają przymiotniki „толстый”, „жирный”, „gruby”, natomiast odnoszącej się do części ciała (ręce, nogi, palce) — „толстый”, „толстенный”, „gruby”. Niski biegun tej cechy w odniesieniu do ludzi wyrażają przymiotniki: „худой”, „худенький”, „худощавый”, „тонкий”, „тоненький”, „тонюсенький”, „сухой”, „высохший”, „исхудалый”, „тощий”, „худуший”, „худющий”, „худящий”, „chudy”, „chudzutki”, „suchy”. Ręce, nogi, szyja i talia określane są przez przymiotniki „тонкий”, „тоненький”, „chudy”, „cienki”.

Interesujące jest, że w skład intensyfikujących wyrażen porównawczych wchodzi przymiotniki, w których wysoki stopień cechy został już w różny sposób wyrażony:

1) leksykalnie — znaczenie wysokiego stopnia danej cechy zawiera się już w znaczeniu przymiotnika: „огромный” = ‘очень большой’, „сухой” = ‘очень худой’, „wielki”, „огромny” = ‘bardzo duży’, „suchy” = ‘bardzo chudy’, np.: „(человек) огромный как слон”, „(голова) громадная как пивный котел”, „(уши) огромные как лопухи”, „(человек) сухой как хвощ”, „(человек) огромный как wieloryб”, „(человек) suchy jak wiór” i inne;

2) za pomocą formantów słowotwórczych, a mianowicie sufiksów: **-еньк-**, **-оньк-**, **-юсеньк-**, **-ейш-**, **-енн-**, **-ущ-**, **-ющ-**, **-ящ-**, **-утк-**, np.: „(руки) тоненькие

как прутики”, „сухонький будто стручок”, „тонюсенький как струнка”, „малюсенький как букашка”, „огромнейший как верблюд”, „(рука) широченная как лопата”, „худущий как кощей”, „худющий как глиста”, „худящая как смерть”, „malutki jak karzełek”, „chudziutki jak patyk” i inne;

3) за pomocą zdwojenia przymiotnika, np.: „Родиону вспомнилась невольню Мина такой, какой она была тринадцать лет назад, когда он с ней познакомился: скромной, запуганной девушкой, **тоненькой-тоненькой, как былинка...**” (В. Я. Брюсов: *Моцарт*, СУСРЯ 81)

4) fonetycznie, за pomocą wydłużenia brzmienia samogłoski — graficznie ma to postać podwójnej litery rozdzielonej pauzą, np.: «Катька... шлепнула Анку по голой спине. — Какая ты, Анка... жи-ирная... **как свинья**» (В. А. Смирнов: *Открытие мира*, СУСРЯ 579).

W przedstawionych przykładach porównanie pełni funkcję dodatkowego intensyfikatora.

SUBIEKTY PORÓWNANIA

W naszym materiale są nimi człowiek oraz nazwy różnych części ludzkiego ciała. Nazwami ludzi są rzeczowniki nazywające osoby dorosłe obojga płci oraz dzieci, przy czym nazwy osób dorosłych zdecydowanie dominują. W obydwu porównywanych językach można zaobserwować podobną tendencję, a mianowicie liczebną dominację nazw osób płci męskiej: w rosyjskich przykładach było ich 57, podczas kiedy nazw kobiet 31. W języku polskim odpowiednio 30 i 15. Nazw osób niedorosłych było w rosyjskich przykładach 11, w polskich tylko 2. Podstawą porównania przy subiektach-nazwach osób są takie cechy parametryczne przestrzenne, jak wielkość, wzrost i grubość. Niektóre obiekty porównań odnoszą się do osób obojga płci, niektóre tylko do jednej, mężczyzn lub kobiet, np.: „худой(ая)”, „тощий(ая) как глист(а)”, „как мешок с костями”, „как мощи”, „как мумия”, „как палка”, „как скелет”, „как спичка”, „как тень”, „как щепка”, „толстый(ая), жирный(ая) как поросенок, как свинья”, ale „худой, тощий как кощей, как хвощ”, „толстый, жирный как кабан, как боров”, „худая, тощая как доска, как драная кошка”, „толстая как копыта, как печка”.

Spośród części ciała porównywaniu według parametrycznej cechy przestrzennej podlegają: głowa, zęby i brzuch, którym przypisywana jest cecha wielkości; nos, uszy, szyja porównywane w oparciu o cechy wielkości i długości; twarz, oczy, broda, dłonie — w oparciu o cechy wielkości i szerokości, i wreszcie ręce i nogi, porównywane ze względu na długość i grubość.

Niektóre rzeczowniki — subiekty porównania — w swojej budowie zawierają już znaczenie wysokiego stopnia danej cechy wnoszone przez odpowiedni sufiks, np.: „глазища”, „ножища”, „носик”, „ножки”. Dwóm pierwszym przypisywa-

ne są cechy oznaczające wysoki biegun na skali, dwóm pozostałym — niski, np.: „глазища большие”, „ножища толстая”, „носик маленький”, „ножки тонкие”. I w tym przypadku porównanie wydaje się dodatkowym intensyfikatorem.

ОБЪЕКТЫ ПОРÓВНАНИЯ

Obiekty porównania wprowadzane są za pomocą funkcyj porównawczych, którymi są przede wszystkim rosyjskie „как” i polskie „jak”. Tę samą funkcję pełnią także funkcyj: „словно”, „точно”, „будто”, „ровно”, „ничем”. Występują one jednak znacznie rzadziej i zawsze w tych samych kontekstach, co „как” i „jak”.

Formalnie obiekty porównania mają kilka sposobów wyrażenia:

1. Rzeczownik w mianowniku, np.: „здоровенный как жеребец”, „wielka jak słońca” itp. Taki rzeczownik może mieć przy sobie obligatoryjne lub fakultatywne określenia, które mogą przybierać następujące formy:

a) przymiotnika: „длинный как коломенская верста”, „огромная как (пивной) котел”, „толстая как (афишная) тумба”, „wysoki jak (chmielowa) tyka” itp. (w pierwszym przykładzie przymiotnik jest obligatoryjny, w pozostałych fakultatywny i może być pominięty);

b) rzeczownika w dopełniaczu z przyimkiem lub bez, np.: „mała, jak ziarnko maku”, „wielki jak kopa siana”, „wielki jak bochen chleba”, „mała jak pestka ze śliwki”, „mała jak główka od szpilki” itp. (przykłady tego typu znalazły się w tylko polskim materiale).

2. Przymiotnik w mianowniku, np.: „руки толстые словно литые” (przy przymiotnikach parametrycznych przestrzennych jest to pojedynczy przykład, przy innych przymiotnikach obiekty o takiej formie wyrażenia zdarzają się częściej).

3. Rzeczownik w dopełniaczu z przyimkiem „у”, z tym że rzeczownik jest nazwą zwierzęcia, rzadziej człowieka, np.: „зубы большие как у лошади”, „руки длинные как у обезьяны (орангутанга)”, „шея длинная как у гуся”, „уши длинные как у осла”, „нос дуży jak u murzyna”, „talia cienka jak u osy”, „oczy wielkie jak u sowy”.

Obiekty porównania są czymś w rodzaju wzorca wartości ilościowej danej cechy. Jeżeli utożsamiane są z jej dużą wartością, to znajdują się przy przymiotnikach oznaczających wysoki stopień na skali danej cechy, jeżeli małą — to przy przymiotnikach oznaczających biegun niski.

Obiekty, z którymi porównywany jest człowiek, można podzielić na następujące grupy:

1) zwierzęta, którym przypisywane są następujące cechy:

a) duża wielkość: „жеребец”, „верблюд”, „лошадь”, „слон”, „słoń”, „goryl”, „wieloryb”; np.: „здоровенный как жеребец”, „огромнейший как верблюд”, „wielki jak goryl”, „wielki jak wieloryb” itp.;

- b) mała wielkość: „муравей”, „козявка”, „букашка”, „цыпленок”, „mróweczka”, „kurczaczek”, пр.: „маленький как муравей”, „маленький как козявка”, „malutka jak kurczaczek”, „malutka jak mróweczka” itp.;
- c) duża wysokość: „жираф”, „жирафа”, „журавль”, „аист”, „żyrafa”, пр.: „высокий как жираф(а)”, „длинный как журавль”, „длинный словно аист”, „wysoki jak żyrafa” itp.;
- d) duża grubość: „свинья”, „боров”, „поросенок”, „wierprz”, пр.: „толстая как свинья”, „толстый как боров”, „жирный как поросенок”, „gruby jak wierprz” itp.;
- e) mała grubość: „вобла”, „глиста”, „chart”, „śledź”, пр.: „тощий как вобла”, „худющая как глиста”, „chudy jak chart”, „chudy jak śledź” itp.;
- 2) rośliny: „сморчок”, „дуб”, „drzewo”, „dąb”, „sosna”, „brzoza”, „topola”, пр.: „маленький как сморчок”, „огромный как дуб”, „ogromny jak dąb”, „ogromny jak sosna”, „wysoki jak topola” itp.;
- 3) części ludzkiego organizmu: „скелет”, „szkielet”, „palec”, пр.: „худой как скелет”, „chudy jak szkielet”, „mały jak palec” itp.;
- 4) pozostałości po osobach niegdyś żywych: „мощи”, „мумия”, „kościotrup”, пр.: „худой как мощи”, „высохший как мумия”, „chudy jak szkielet” itp.;
- 5) istoty mityczne lub bajkowe, пр.: „malutka jak Calineczka”, „mały jak Tomcio Paluch”;
- 6) pojęcia abstrakcyjne: „смерть”, „приведение”, „śmierć”, „nieszczęście”, пр.: „худой как смерть”, „худой как приведение”, „chudy jak śmierć”, „chudy jak nieszczęście” itp.;
- 7) przedmioty nieożywione, którym przypisywane są następujące cechy:
- a) duża wielkość: „колокольня”, „dom”, „góra”, „kopica siana”, „piec”, „szafa”, „wieża”, пр.: „здоровенный как колокольня”, „wielki jak góra”, „wielki jak piec”, „wielki jak szafa”, „duży jak wieża” itp.,
- b) mała wielkość, пр.: „mały jak punkcik”, „mały jak pestka ze śliwki” itp.,
- c) duża wysokość: „каланча”, „жердь”, „коломенская верста”, „шест”, „tyka”, „tyczka”, „chmielowa tyka”, „świeca”, пр.: „высокий как каланча”, „длинный как жердь”, „длинный как шест”, „wysoki jak chmielowa tyka”, „wysoki jak świeca” itp.,
- d) duża grubość: „(афишная) тумба”, „копна”, „пышка”, „бочка”, „пузырь”, „beczka”, „beka”, пр.: „толстая как (афишная) тумба”, „толстая как пышка”, „толстый как бочка”, „gruby jak beczka (beka)” itp.,
- e) mała grubość: „щепка”, „палка”, „стручок”, „былинка”, „лоза”, „лозинка”, „прутик”, „спичка”, „хворостинка”, „ростинка”, „тростиночка”, „хлыст”, „струнка”, „шест”, „доска”, „patyk”, „szczapa”, „tyka”, „tyczka”, „wiór”, „deska”, „kij”, „gałąź”, пр.: „сухой как щепка”, „худой как палка”, „сухонький будто стручок”, „тоненькая как былинка”, „тонюсенькая как струнка”, „худющая как доска”, „chudy jak patyk”;

„chudy jak szczapa”, „chudy jak tyka”, „sucha jak wiór”, „chudy jak de-
ska”, „chudy jak kij”, „chudy jak gałąź” itp.

Jeżeli subiektami porównania są części ludzkiego ciała to obiektami są najczę-
ściej przedmioty, którym przypisywane są różne cechy parametryczne:

1) duża wielkość, np.: „голова огромная как (пивной) котел”, „ладони боль-
шие как лопаты”, „нос большой как руль”, „уши огромные как лопухи”, „oczy
wielkie jak spodki”, „głowa wielka jak kadź”, „zęby wielkie jak łopaty”, „dłoń
wielka, jak bochen chleba”, „dłoń ogromna jak łopata”, „nos ogromny jak kartofel”,
„brzuch ogromny jak balon” itp.,

2) mała wielkość: „голова маленькая как булавочная головка”, „нос малень-
кий как кнопочка”, „нос маленький как пуговица”, „żrenica mała jak ziarnko
maku” itp.,

3) duża długość: „руки длинные как оглобли”, „ноги длинные как жерди”,
„нос длинный как руль” itp.,

4) mała długość: „рука короткая как обрубок” itp.,

5) duża szerokość: „лицо широкое как печной заслон”, „борода широкая
как лопата”, „ладонь широкая как лопата” itp.,

6) mała szerokość: „глаза узкие как щели”, „глаза узенькие как щелочки”,
„oczy wąskie jak szparki” itp.,

7) duża grubość: „руки толстые словно литые”, „рука толстая как обрубок”,
„нога толстая как бревно, как чурбан”, „ноги толстые как бревна”, „тол-
стые как тумбы”, „пальцы толстые, пухлые как сосиски”, „nogi spuchnięte
jak kłody” itp.

8) mała grubość: „руки и ноги тонкие, тоненькие, худые как прутики, как
палки, как соломинки, как спички”, „ноги тонкие как жерди”, „ręce i nogi
chude jak patyki (patyczki), jak piszczele” itp.

Części ludzkiego ciała są również subiektem porównań, w których obiekt wy-
rażony rzeczownikiem w dopełniaczu jest nazwą zwierzęcia, rzadziej człowieka.
W rzeczywistości obiektem nie jest tu eksplicytnie wyrażona nazwa zwierzęcia,
a pominięta w wyniku elipsy nazwa jednej z części jego ciała, tej samej, która
jest subiektem porównania, np.: „зубы большие как у лошади” to „зубы большие
как зубы лошади”.

Podstawą porównania w takich wyrażeniach są następujące cechy parametryczne:

1) wielkość, np.: „зубы большие, (крупные) как у лошади”, „nos duży jak
u murzyna”,

2) długość, np.: „руки длинные как у обезьяны, как у орангутанга”, „шея
длинная как у гуся”, „уши длинные как у осла”,

3) grubość: „нога толстая как у слона”, „шея толстая как у быка”, „шея
тонкая как у гуся”, „талія тонкая как у осы”, „talia cienka jak u osy”.

PODSUMOWANIE

1) W wyrażeniach porównawczych, w których subjektem jest człowiek i części jego ciała podstawą porównania są przymiotniki parametryczne oznaczające wielkość, wzrost, długość, szerokość i grubość. W obydwu porównywanych językach w przypadku prawie wszystkich tych cech przymiotniki nazywają zarówno wysoki jak i niski biegun, tylko w przypadku wzrostu w wyrażeniach takich pojawiły się nazwy wyłącznie wysokiego bieguna tej cechy.

2) Subjektami w takich porównaniach są ludzie obojga płci w różnym wieku oraz takie części ciała jak głowa, twarz, oczy, uszy, nos, zęby, broda, szyja, ręce, nogi, dłonie oraz palce.

3) Obiektami omówionych porównań są nazwy zwierząt, istoty bajkowe, pojęcia abstrakcyjne oraz przedmioty, którym przypisywane są te same cechy co i obiektom porównania. Wprowadzają one do połączenia znaczenie takie samo jak przysłowki wysokiego stopnia

4) Wydaje się, że w obydwu językach występują podobne tendencje do tworzenia tego typu porównań. Porównywane są te same subjekty, pod względem tych samych cech, a objekty porównania należą do tych samych klas. Różnice dotyczą poszczególnych elementów w obrębie tych klas. Niekiedy są one identyczne, czasem są to inne przedmioty, ale są one zawsze swoistym wzorcem tej cechy, która leży w podstawie porównania.

Дорота Худык

СРАВНИТЕЛЬНЫЕ ОБОРОТЫ В ФУНКЦИИ ИНТЕНСИФИКАТОРОВ
ПРОСТРАНСТВЕННОГО ПАРАМЕТРИЧЕСКОГО ПРИЗНАКА
(НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО И ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКОВ)

Резюме

Предметом настоящей статьи являются устойчивые сравнительные обороты, в которых основой сравнения являются параметрические пространственные прилагательные, касающиеся людей и частей человеческого тела.

Целью статьи является:

1) определить, какие параметрические пространственные прилагательные являются основой сравнения в анализируемых оборотах;

2) определить, что может быть субъектом сравнения при отдельных параметрических пространственных прилагательных;

3) определить классы объектов сравнения, которые употребляются в устойчивых сравнительных оборотах анализируемого типа.

Dorota Chudyk

ON THE EXPRESSIONS OF COMPARISON
IN THE FUNCTION OF SPATIAL MEASUREMENT FEATURES
(ON POLISH AND RUSSIAN MATERIAL)

S u m m a r y

The article discusses fixed expressions of comparison where the basis of comparison are the spatial measurement adjectives pertaining parts of human body.

The aim of the article is to:

- 1) find out which spatial measurement adjectives may become the basis of comparison in described expressions,
- 2) find out what can be the subject of comparison in given spatial measurement adjectives,
- 3) determine the classes of objects of comparison that appear in fixed expressions of the type being described.